

Záróra – Ittzés Jánossal

Veiszer
Alinda

A szimbolikusnak tűnő cím egy műsoré, amelyben 2010 decemberében interjú készült Ittzés Jánossal, a Magyarországi Evangélikus Egyház volt elnök-püspökével, aki – 2011 júniusában esedékes nyugdíjba menetele miatt – 2010. november 26-ával lemondott elnök-püspöki tisztségéről. A felkészült műsorvezető utólag azt nyilatkozta, hogy a műsor életében ez volt számára az egyik legfontosabb beszélgetés, amelyet az alábbiakban szerkesztett, rövidített formában adunk közre.¹

– Ittzés Jánost köszönhetem, örülök, hogy eljött hozzánk!

– Jó estét kívánok!

– Mielőtt a személyes életéről beszélnénk, ami egyébként elképesztően izgalmas, egy kicsit értékeljük az elmúlt négy évet az evangélikus egyház élén. Utódja, Gáncs Péter javítani kíván az egyház belső kommunikációján. Ez az egyetlen terület ezek szerint, ami nem volt kielégítő az elmúlt négy évben?

– Nagyon hízelgő lenne, hogyha ez lenne a diagnózis, de sok minden más javítanivaló is van. Nem szeretnék álszerűen lenni vagy valami képmutató alázattal megszólalni. Azt hiszem, hogy ez a hiány nem az elmúlt négy évben keletkezett. De ő mint új elnök-püspök, nyilván súlypontoszni akar. Neki egyébként van másfajta kommunikációs tapasztalata is, korábban missziói lelkészként, rádióadások szerkesztőjeként működött, erre a kérdésre fokozottan érzékeny.

– Ön szerint még sok javítanivaló van: melyek ezek a területek, amelyekben komoly előrelépésre lenne szükség?

– Tulajdonképpen ha egy dolgot alapvetően jól tudnánk csinálni, azzal minden megoldódna.

– És mi az?

– Amit az Úr Jézus ránk bízott. Ha a missziói szolgálatunkat maradéktalanul be tudnánk tölteni, akkor nyilván minden más ennek hozadékaként és ráadásaként, ajándékként megvalósulhatna. De éppen ezen a téren átéljük mi is a mai kor kihívásait, átéljük azt, hogy nem mindig sikerül az emberekkel megfelelő kapcsolatot létesíteni.

– Arra gondol, hogy például csökken a hívek száma?

– Tulajdonképpen erre is gondolhatnék, mert ez a demográfiai helyzet a mi egyházunkat is érinti, és valóban vannak fogyó, elöregedő gyülekezeteink. És vannak tradicionális, múltjukra nagyon büszke gyülekezetek, amelyek viszont a mai korban a hősi múlt maradványaiból élnek, de a lendület mintha egy kicsit lassúbbá vált volna.

– Van még egy szegmense ennek a kérdésnek: érdemes azt is vizsgálni, hogy az egyház súlya, a mondanivalójának a súlya mennyit változik az évek vagy az évtizedek alatt. Gyengült ön szerint?

Ittzés János

¹ Az interjút a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap és a Magyar Televízió engedélyével közöljük.

– Hát a megbízó oldaláról biztos, hogy nem. A befogadó oldaláról biztos, hogy igen. Hiszen a szekularizációnak éppen ez az egyik nagy „eredménye”, hogy nem számol Isten hatalmával. Az is igaz, hogy ezt nem a kommunisták szakították a nyakunkba, hanem ez sok évszázados, a középkor végén elinduló folyamat. És az autonómiára törekvő ember szépen lassacskán kiiktatta a morális vagy fegyelmező tényezők közül a Tízparancsolatot, az Isten akaratát, nem számol vele. Sokszor magukat vallásosnak tartó emberek is talán utoljára teszik fel a legfontosabb kérdést. Mit akar a főnök? Mi a hasznos? Mi biztosítja a karrierem? És talán végül, tizedikként felteszik: mit szól hozzá az Úristen? A gondolkodás alakult át nagyon.

– *Ha egy egyházi vezető kiáll, és mond valamit, annak súlya van – talán a világ szemében is. Az egyházak és a kormányok kapcsolata mennyit változott az elmúlt időszakban? Nézzük az elmúlt húsz évet, a mi demokráciánkat! Mert ami előtte volt, az egy egészen más történet... Szerintem ez az egyházak egyik legnagyobb kérdése, hogy hogyan találják meg a közös nevezőt vagy a kompromisszumot a baloldali vagy a jobboldali kormányokkal. Szemmel láthatóan a jobboldali kormányokkal inkább.*

– Könnyebben. Mondjuk így, bár nyilván maradnak vitás és megbeszélést igénylő és kívánó kérdések. Itt rögtön jelezniem kell, hogy a püspöki szolgálatom előtt én csak gyülekezeti lelkész voltam.

– *Csak az elmúlt négy évben voltak ilyen egyházvezetői tapasztalatai?*

– Tulajdonképpen amikor püspök lettem, 2000-ben, a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület újjászervezése már új szituáció volt, és új vezetői feladatot jelentett.

– *Igen, ez azért is volt új szituáció, mert valamit újraalkottak, egy egyházi körzetet.*

– Így van.

– *De mondjuk ami az országos egyházi „politikát” illeti, az az elmúlt négy évre tehető. És ez borzasztó érdekes dolog, mivel az elmúlt négy év baloldali kormányzású négy év volt.*

– Egy kis korrekciót hozzá kell fűzni: igaz, hogy az elnök-püspöknek vannak speciális feladatai. Többek között éppen az állami kormányzattal való kapcsolattartás. Azt hiszem, jó lelkiismerettel elmondhatom, hogy sosem a privát elképzeléseimet próbáltam érvényesíteni, hiszen az evangélikus egyházban a paritás elve működik, és minden szinten a lelkési vezető mellett áll egy nem lelkési vezető. Az én elnöktársam Pröhle Gergely volt az elmúlt években. Másrészt pedig én úgy gondolom, hogy az elnök-püspök akkor dönt bölcsen, és az egyház javát akkor szolgálja, ha saját véleményével egy konzultációban kialakított közös egyházi véleményt képvisel.

– *Ebben én biztos vagyok, de a nem lelkési vezető, adott esetben mondjuk Pröhle Gergely, akivel ugyanolyan magas pozícióban vannak, kontrollt jelent vagy folyamatos kompromisszumot vagy opponálást, vagy hogyan képzeljem ezt a kapcsolatot?*

– Ha világi nyelven mondanám, akkor azt mondanám, hogy partner. Vezetőtárs. Ha egyházi nyelvet használok, akkor testvér. Akinek felelőssége, jogai a velem való együtt munkálkodásra szólnak, illetve, hogy közösen próbálunk dönteni és megpróbáljuk bölcsen továbbadni azokat a döntéseket, amelyeknek a helyességéről mi meg vagyunk győződve.

– *Mivel nem tanultam teológiát, lehet, hogy fals a gondolat, de az, hogy az evangélikus egyházban egyházi és nem egyházi embereknek kell együttműködniük, az önmagában egy sokkal inkább kompromisszumkereső álláspontot tud képviselni.*

– Optimális esetben igen. De mint minden közösségben, ebben is megvan a veszély, hogy nem összeillő igáslovak kerülnek össze a hámban egymás mellé, és nem együtt munkálkodás, hanem esetleg széthúzás lesz a vége. A viták nemcsak az ő személyes viszonyukat terhelik meg, hanem az egész közösségre rossz hatással vannak.

– *Hogy az elmúlt négy évnél maradjunk, mi volt a legnehezebb?*

– A legnehezebb az volt, hogy a kimondott szó nem mindig lett megtartott szó.

– *Már a kormány részéről kimondott szó?*

– Igen, igen... Azt kellett átélnünk, hogy a néhány hónap különbséggel lezajlott tárgyalásokon más döntésről értesültünk, mint amit korábban javaslatként hallottunk.

– *Ez például az oktatási intézményekre vonatkozó kérdés?*

– Például finanszírozási ügyekben, 1% ügyekben... Szóval a bizalmi deficit meglehetősen erős lett a végére.

– *Ezek többnyire pénzkérdések, gazdasági kérdések?*

– Igen, többnyire igen. A politika vagy a kormány szempontjából az egyház így lesz fajsúlyos kérdés: mennyi pénz jogos neki, vagy mennyit akarnak neki adni. Ugyanakkor az is igaz, hogy a jobboldali vagy a polgári kormányok értékelik azt, hogy az egyházak szolgálata az egész társadalom javát és hasznát szolgálja. Nem mindegy, hogy az ember úgy van jelen egy közösségben vagy adott esetben egy tárgyalóasztalnál, hogy benne elviselendő partnert vagy éppen ellenfelet látnak.

– *Az, amiről mi most beszélünk, a világ legtermészetesebb dolga, hiszen önnek az elmúlt négy évben volt dolga a kormánnyal és a politikával. De amikor nem pozícióban levő lelkészek politizálnak a templomban, arról mit gondol?*

– Maximálisan rossznak és helytelen álláspontnak gondolom.

– *Nem dolga iránymutatást adni?*

– Értékekről tanúskodjon, a rábízott üzenetet mondja el! Az nem dolga a lelkésznek, hogy pártpolitikai ügyekben állást foglaljon. Miközben szükségszerűen politizál, a szó eredeti értelmében, hiszen a közösségnek, a polisznak az ügyeiben foglal állást.

– *De nem pártpolitizál.*

– Nem.

– *Önnek volt ebből problémája az elmúlt négy évben?*

– Nem, nem. Ilyen mértékű nem volt, bár vannak olyan lelkészeink, akik úgy érzik, hogy ha nem is a szószéken, de lelkészként bizonyos irányzatokat markánsabban kell képviselni.

– *Ilyenkor mi az eljárás?*

– Nálunk törvényes kötelezettségeik vannak a lelkészeknek. Bizonyos feladatokat nem vállalhatnak, vagy ha vállalna valaki, akkor le kellene mondania a lelkészi szolgálatáról abban az esetben, ha a rá bízott közösség ezt kívánja. Tehát ha parlamenti képviselő lesz valaki.

– *Donáth László...*

– Vele kapcsolatban az volt a helyzet, hogy a saját egyházközsége nem igényelte, hogy lemondjon a lelkészi szolgálatáról, bár bizonyos értelemben felfüggesztette, hiszen fizetést nem vett fel az egyházközségtől, de megmaradt evangélikus lelkészi minőségében.

– *Ön ezzel nem ért egyet?*

– Én nem értettem ezzel egyet. Szerintem, ha valaki politikai elkötelezettséggel járó feladatot vállal, a lelkészi szolgálatát függeszse fel.

– *Ez nagyon markáns álláspont. De ön a markáns álláspontok híve.*

– Nem vagyok ezzel egyedül. Sokan gondolják ezt így az egyházban.

– *Szerintem a másik ilyen nagy kérdés, mégpedig minden történelmi egyházzal kapcsolatban az, hogy mennyire tudja betölteni azt a feladatát, hogy a szegényebb, az elmaradottabb régiókban, rétegekben is segédkezet tudjon nyújtani. Tehát mondjuk mit tesz az evangélikus egyház azért, hogy ma Magyarországon a roma állampolgárok egyenrangúnak érezzék magukat, vagy segítséget kapjanak? Nem véletlenül kérdezem ezt nyilván, az utóbbi évek ismert története, hogy az egyik evangélikus iskolát Szarvason érte egy olyan vád, hogy nem vett fel egy roma kisdíákot. Akárhogy is történt, ez egy súlyos bélyeg.*

– Én kettéválasztanám a felidézett ügyet, ugyanis nem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy ez egyfajta provokáció volt, sajnos nem találok rá jobb szót.

– *De ez kinek állt érdekében?*

– Azoknak, akik úgy gondolták, hogy le kell járítani az egyházi oktatásügyet. Az országos felügyelő képviselte az ügyben az egyházat, és igyekezett jó irányba terelni a nagyon rossz irányba induló folyamatokat. Tisztázódtak is a dolgok. Tehát Szarvas ilyen szempontból nem jellemző az egyházunkra, a szarvasi ügy a másik félre jellemző.

– *Az ki?*

– Aki provokált.

– *Az ki?*

– Akik felhasználták azt a szerencsétlen apát, aki be akarta írni a gyerekeit. Egyébként jártak roma gyerekek abba az iskolába, ez kiderült. Szóval ez, maradjunk annyiban, hogy nem tiszta ügy volt. Maradjunk ennyiben.

– *Ez akkor is fontos kérdés, ha Szarvast teljesen félretesszük. Sokszor éri az a vád az egyházi iskolákat, hogy válogatnak a jelentkezők között, ami egyfelől normális, mert mégiscsak egy egyház iskolája, nyilván előnyben részesíti azokat a gyerekeket, akik az egyházhhoz tartoznak. Másfelől mégiscsak kérdés, hogy oda tudnak-e vagy akarnak-e figyelni arra, hogy az iskola nyitott kapu legyen az olyan gyerekek előtt is, akik nem feltétlenül egyházi vonalon, de mégiscsak ott kell, hogy legyenek. Tudnak-e nekik segíteni?*

– Azt el kell mondanom, hogy azon a földrajzi területen, ahol nagyobb számban vannak jelen gyülekezeteink, az átlagnál kisebb létszámú a roma lakosság. Még a borsodi gyülekezeteink területén vagy Nógrádban is. Ez az egyik. Tehát bennünket kevésbé szorít ez a kérdés a falhoz mint aktuális probléma. Ugyanakkor éppen a közelmúltban bíztunk meg központi szolgálattal egy munkatársat, aki a romamisszióért lesz felelős. Státuszt teremtettünk, finanszírozzuk, és találtunk megfelelő embert. Ő nagyon rátermett, jelenleg nem lelkeszi szolgálatban, de korábban lelkeszként dolgozó testvérünk, aki szívvel-lélekkel jelen van a sárszentlőrinci közösségben. És bárhova hívják, elmegy, és szívesen végzi a romamisszió szolgálatát.

– *Neki mi a dolga? Hogy figyeljen oda a roma családokra, és biztosítson a gyerekeknek mondjuk valamiféle előre lépési lehetőséget? Vagy az a dolga, hogy fönntartsa velük a kapcsolatot? Ha hiányt éreznek valamiben, azt az egyház biztosítja nekik? Vagy?*

– Kapcsolattartás és programszervezés, talán így lehetne összefoglalni. De arra is van példa, hogy számos helyen, ahol vannak rászoruló roma családok, egyházközségeink a saját lehetőségeikhez mérten segítenek. Én nem tudok arról, a szarvasi esetet kivéve, hogy oktatási intézményünkbe roma gyereket nem vesznek fel. Ez nagyon fontos, és ezt hangsúlyozni szeretném.

– *Azért is fontos, mert azt gondolom, hogy ebben a kérdésben az államnak és az egyháznak mindenképpen együtt kell működni, mert csak úgy megoldható egyféle felzárkóztatás, amely mindnyájunknak érdeke lenne. Ehhez nagyon kidolgozott program kellene egyrészt. Másrészt pedig akárhogy is nézem, ha a hívek száma csökken, akkor az egyháznak kell keresni a híveket.*

– Ez így van.

– *És meg kell őket győzni arról, hogy miért fontos, hogy hozzá tartozzanak. Így ez lehetőség arra, hogy emberek, akik egyébként lehet, hogy kallódnának, tartozzanak valahová. Persze nem kizárólagos térítésről beszélek, mert az meg éppen kontraproduktív is lehet.*

– Azt gondolom, hogy a roma kérdés társadalmilag az egyik, ha nem a legakutabb és legnyomasztóbb problémája a magyar közéletnek, és nagyon szomorú jövő felé vagy elé nézünk, ha itt nagy változások nem történnek. A kormány Balog Zoltán posztra állításával is hírt adott arról, hogy mennyire fontosnak tartja ezt a kérdést, és

meg akarja oldani. Én csak azt tudom mondani és ígérni, hogy ahol egyházközségeinkben ilyen ínséget szenvedő embertársaink vannak, ott a helyi közösségek is megpróbálnak segíteni, országos szinten pedig, ahogy említettem, a romamisszió szolgálatába állított munkatársunk ezért felel tulajdonképpen.

– *Ez évtizedek kérdése, teljes összefogás kérdése... A harmadik nagy pont, amely az önök egyházával kapcsolatban mindig szóba kerül, a történelmi és főként az állampárti múlt tisztázása. Erről konferenciákat tartottak, sokat beszélnek, most legutóbb azt olvastam, hogy harmincöt nevet tudtak eddig azonosítani. Lehet, hogy téves szám, én harmincöttről olvastam.*

– Növekedett egy kicsit azóta, igen.

– *Miért fontos ez az egyháznak? Ez sokak, főleg az akkor élt idősebbek szemében egyféle boszorkányüldözés.*

– Igen, vannak ilyenek, talán nem is nagyon kevesen, és vannak olyanok is, akik, ha nem is boszorkányüldözésnek, de feleslegesnek tartják. Sajnos igaz, hogy elkéstünk, megkéstünk vele. Nyomban a rendszerváltás után kellett volna elkezdni. Akkor voltak az egyházunkban nem kevesen, akik nem örültek az akkori kormány döntésének, hogy az egyházi vezetőket kivonták a kötelezően átvilágítandó személyek listájáról. Ez olyan helyzetbe hozott bennünket, hogyha akartunk volna, sem tudtunk volna semmit tenni. Igazán izgalmassá akkor lett ez az ügy, amikor 2005 tavaszán megjelent az úgynevezett „szakértői lista”, és bizonyos neveket a sajtó elkezdett megszéllőztetni. Az akkori egyházi vezetőség – a héttagú országos elnökség – azt a döntést hozta, hogy fel kell állítani egy bizottságot, amelyik történelemből, jogászból, levéltárosból és lelkeszből áll, hogy a lehetőségekkel élve ne szolgáltassuk ki magunkat a rossz szándékú embereknek, sajtónak és a közvéleménynek. Kezdjük el mi a munkát!

– *De nem mondták sokan, hogy ezt ne?*

– Érdekes módon akkor nem.

– *Mert mindenki bízott – már bocsánat – abban, hogy már úgy sincsenek meg a papírok? Vagy miért?*

– Én nem tudom, hogy mi volt ennek az oka. Talán nem látták a következményét. És amikor az első tanulmányokat elkészítette a bizottság, akkor szembesültek többen is – és talán nem csak az érintettek –, hogy itt valójában miről is van szó.

– *Talán csak szólamnak hitték az elején.*

– Ugyanakkor azt nem szabad elfelejteni, hogy ez nem politikai kérdés és nem is egyszerűen morális kérdés. Ez teológiai kérdés. Miért csak azoknak az érdekeivel foglalkozik a közvélemény vagy a dolgot fölöslegesnek tartók, akik így vagy úgy kényszerből áldozatként vagy éppen önként és dalolva beálltak *abba* a csapatba? Nem izgat bennünket azoknak a sorsa, akiket tönkretettek?

– *Dehogynem!*

– Máshogy nem lehet kideríteni, miért szolgált valaki ötven évig egy aprócska faluban, ha nem ostoba, nem primitív volt, és nem is azért, mert odavaló volt... „Jobb helyre” nem kerülhetett, mert valaki rossz hírért keltette. Szóval azért ne legyünk álszentek, és ne mondjuk azt, hogy az egyiknek az érdekét védjük, a másikkal nem törődünk. A másik, hogy ez teológiai kérdés. Az a nagy lehetőség adott az érintett testvéreink számára, hogy ha eddig nem tették meg, akkor álljanak ki egyházuk elé! Legalább most, amikor tudják, hogy csak idő kérdése, hogy a róluk készített tanulmány megjelenjen. Lehetne – ahogy ketten meg is tették – őszintén azt mondani: ez történt, így történt, bocsássatok meg! És a közösség megbocsátana. De csak megbánt és megvallott bűnt lehet megbocsátani. Püspökként hogy jövök én ahhoz, hogy bocsánatot hirdessek annak, akiről tudom vagy sejttem, hogy esetleg tíz kollégát tönkretett, vagy a becsületükbe gázolt.

– *Hát ez az emberen túlmutató kérdés: ilyen esetekben megbocsátani.*

– Én ezt nem is tehetem. Ha engem mászerol be valaki, annak meg tudok bocsátani.

- *Biztos, hogy önt is bemőszerolták, nem?*
- *Én nem kértem ki az adatokat, valószínűleg vannak rólam készült jelentések.*
- *Miért nem kéri ki?*
- *Az egyik válasz az: mert szerintem tudom, hogy kik jelentettek rólam. Másrészt pedig ezzel is szeretném jelezni, hogy az ügy melletti maximális elkötelezettségem, az ügy tisztázása melletti kiállásom nem függ személyes okoktól.*
- *Tehát nem személyes bosszúról van szó.*
- *Így van. Mert ha én kérnék ki jelentéseket, és felfedeznék neveket, akkor nem tudnám hitelesen mások szemébe mondani, hogy nem a személyes érdekelttség vezérel.*
- *Egy konkrét példára muszáj rákérdeznem. Az evangélikus egyetem rektoráról a második kinevezése után kiderült, hogy ő is együttműködött a III/III-as ügyosztállyal. Ő akkor nyilvánosság elé állt, és azt mondta, hogy: igen, de úgy tudja, hogy nem ártott senkinek, vagy ha mégis, akkor ezért elnézést kér. És a mai napig ő a rektor. Tehát nincs olyan következménye egy ilyen dokumentumnak, hogy el is távolítanak valakit egy ilyen magas pozícióból?*
- *Erre az egyházi írott szabályok nem adnak lehetőséget. Elhangzott egy vallomás, válaszul arra, hogy előke-rült a hatos karton. A magam részéről ezt nem minősíteném. A rektor álláspontját tudomásul veszem, vitákban, beszélgetéseken esetleg tanácsot is tudnék adni, de a magam részéről úgy gondolom, hogy a nyilvánosság elé lépett, és valamilyen módon, ha nem is pont, de vessző került a mondat végére.*
- *Ez gyakorlatilag azt is jelentheti – ha én az ön által elmondottakat akarom értékelni –, hogy az lett volna az elvárható vagy inkább az etikus, ha lemond.*
- *Én nem tudok és nem is akarok ilyen morális ügyekben másoknak tanácsot adni.*
- *Ha jól tudom, éppen a mostani rektor édesapja mellett volt ön segédlelkész Kőszegen.*
- *Ez így igaz.*
- *És akkor erről most mit gondol utólag? Itt összefonódás is van: önök Kőszegen együtt dolgoztak a rektor édesap-jával, gondolom, jó viszonyban lehettek, és akkor most az ő fiáról derül ki, hogy...*
- *A viszonyunkat utólag jobban értékelem, mint akkor. Hiszen azért a főnökkel való kapcsolat nem mindig akkor mutatkozik hasznosnak igazi mélységeiben, amikor éppen benne van az ember. Amikor önálló lelkész let-tem, és visszagondoltam a tőle kapottakra, tanultakra, amiben ott kimondott szavakban vagy a látott példában részesültem. Utólag hálásabb voltam azért a tizennégy hónapért.*
- *De miért?*
- *El kell mondanom, hogy id. Szabó Lajos elég zárkózott, befelé forduló ember volt. És ez a zárkózottság nem mindig tette könnyűvé a munkakapcsolatot. Ennyit erről.*
- *Bocsánat, de muszáj rákérdeznem, maximum azt mondja, hogy izléstelen. Ha id. Szabó Lajos fia, a jelenlegi rektor együtt dolgozott a III/III-as ügyosztállyal, akkor id. Szabó Lajos nem?*
- *Biztos vagyok benne, hogy nem.*
- *Azért is fontos ez az ön esetében, mert 1967-ben meglelt volna a lehetősége, hogy lelkésszé legyen, és ön valami miatt azt mondta, hogy a diktatórikus egyházvezetésnek nem asszisztál ezzel. De mi történt akkor?*
- *Ez nagyon-nagyon teoretikusan hangzik így. '67-ben színezte a dolgot, hogy egyedül végeztem a teológián, én voltam az évfolyam egy személyben. Ez létszám tekintetében a legnehezebb korszak volt a lelkészképzésben.*
- *Akkor egy egész évfolyamot tisztelhetünk itt most.*
- *Bármikor tudok évfolyam-találkozót tartani, ha úgy gondolom.*
- *És mindig megismeri a többieket.*
- *Hát nem mindig ismerem magamra, de ez más kérdés.*

– Jó.

– Tehát viszonylag jól végzett öt esztendő után egy külön elkötelező nyilatkozatot kért volna akkor tőlem az egyházvezetés, személy szerint Káldy Zoltán püspök, illetve az Állami Egyházügyi Hivatal.

– *Ez milyen papír lett volna?*

– Nem papír. Az évváró ülésen meg kellett volna ígérnem, hogy a hivatalban lévő egyházvezetés iránti hűségemet tűzön-vízen át bizonyítani fogom.

– *Ez egy hűségeskü.*

– Igen. Nem általában az egyházi törvények betartását kérték tőlem, hanem az éppen hivatalban lévő egyházvezetés iránti hűséget. Lehet, hogy egy római katolikus paptestvér számára magától értődő, hogy ő a püspöknek vagy a püspöki hivatal betöltőnek személy szerint engedelmességet fogad. Ez azért az evangélikus egyházban nem egészen így van. És ez nem jelentett mást, csak azt, hogy én ezt nem tudtam elmondani. Hogy az általam helytelennek ítélt teológiai bázist építő és azt vasszigorral megkövetelő Káldy Zoltánnak és az állammal összefonódott egyházvezetésnek esküt tegyek az engedelmességre és a hűségre.

– *De mi volt vele a baj? Az, hogy szolgálta a rendszert?*

– Nem szolgálta, kiszolgálta.

– *Kiszolgálta. Tehát az, hogy kiszolgálta?*

– Nem ugyanaz.

– *Jó. Igen, igaz van.*

– Bonyolult kérdés ez. Nem vonom kétségbe, hogy Káldy Zoltánnak és sokaknak másoknak nagyon fontos és egyházat építő szolgálatai, feladatai is voltak, de az a fajta diktatórikus egyházvezetés és egy, a Bibliával nem teljesen kompatibilis teológiát „udvari teológiaként” mindenkire ráerőltető hatalom nem az, amire azt mondja az ember, hogy Jézus Krisztus nyomában járva betölti a küldetését.

– *De érzékeltesse velem, hogy ez mit jelent? Ez azt jelenti, hogy egy olyan püspöknek, aki kiszolgálja a szocialista rezsimet az Állami Egyházügyi Hivatallal egyeztetve, annak nem tudott hűségesküt tenni?*

– Nem egészen így van, hiszen minden lelkésznek az alkotmányra, az akkori alkotmányra esküt kellett tennie az első szolgálati helyén. Ezt én is megtettem, amikor annak idején a szünet után Vas megyébe kerültem segédlelkészként. Kénytelen vagyok talán szókimondóbban fogalmazni. Káldy Zoltán a diakóniai teológiával a szocialista és kommunista hatalom támogatásának ideológiáját teremtette meg. Markánsan fogalmazva – ezt nehéz szívvel mondom, de úgy látom, hogy szerkesztő asszonynak szükséges ez a markáns példa – Káldy Zoltán a politikai rendőrséggel fenyegette meg azt, aki nem ért egyet vele.

– *Hát azért ez így már világos.*

– Tehát ez az elkötelezés a teológiának az eltorzulása... És újra mondom, hogy minden bocsánatos bűn volt akkor az egyházban, csak egy nem, hogy ha valaki a diakóniai teológiára azt mondta, hogy én ezzel nem értek egyet.

– *Értem. Ezt zsarolásnak is hívják.*

– Ez diktatúra. Ez nem zsarolás, ez diktatúra.

– *És helyette aztán Ottlyk Ernő lett az új püspök, jól mondom, vagy rosszul?*

– Nem, nem. Akkor két egyházkerületünk volt. Az 1952-ben átszervezett egyházunkban négy püspökség helyett kettő maradt, az északi és a déli. A déli püspök volt Káldy Zoltán, és én az északi kerületbe tartoztam egyébként, győri származású lévén. Korábban Vető Lajos volt ott a püspök, aki akkor ment nyugdíjba, és az ő utódja lett, éppen ezekben a napokban, Ottlyk Ernő. De a személyi kérdéseket Káldy Zoltán magához vonta mint püspök-elnök. És mint kezdő, mint kevésbé erős püspök, Ottlyk Ernő ebben az ügyben nem is tudott mit tenni.

– *De később ő szentelte önt pappá.*

– Igen, három év után.

– *Azért az a sors faramuci fintora, hogy közben róla is kiderült, hogy jelentett. Valami kétezer oldalnyi jelentése maradt.*

– Igen. Van, aki meglepődött rajta.

– *Őn nem?*

– Nem annyira. Ennyit azért elmondhatok: a tényen nem, a stíluson inkább.

– *És mi történt '67 és '70 között? Ön elment az építőiparba dolgozni?*

– Segédmunkásnak. Az az igazság, hogy nem kaptam állást. Próbáltam itt-ott elhelyezkedni, kocsikísérőnek sem voltam jó, úgyhogy a betonipari műveknél segédmunkásként kezdtem dolgozni ősszel. Az év utolsó napján telefonon behívtak katonának. A szó szoros értelmében felhívtak, hogy nosza, menjek be a VIII. kerületi kiegészítő² a behívómért, és négy nap múlva be kellett vonulnom.

– *Ez büntetés volt?*

– Nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy valaki felhívta rám a figyelmüket. Tudtommal akkor még érvényben volt az a szabály, hogy a sorkatonai szolgálatot addig kell megkezdeni, amíg a 23. életévét be nem tölti az ember, illetve annak az évnek a december 31-éig. Engem az utolsó pillanatban hívtak így be. Egy úgynevezett polgári védelmi alakulathoz kerültem, gyakorlatilag munkaszolgálatra. A második évben a Kunigunda utcában laktam a munkásszállón mint munkaszolgálatos katona, ugyanis ott volt az alakulatunk laktanyája.

– *Az indítékot el tudom képzelni, bár bizonyítani nem lehet, de ez egy furcsa helyzet... Ráadásul önről akkor már biztos tudták ott is, hogy lelkésznek készül. El tudom képzelni, hogy milyen volt sorkatonai szolgálaton akkor. Nem volt ez különösen kegyetlen?*

– A volt teológusi minőségemben nem bántottak. Inkább talán azok, akik az újoncokat megvizsgáltatták, rossz helyzetbe hozták, kegyetlenkedtek, de azok másokkal is csinálták. Ezek a zupás őrmesterek úgy érezték, hogy az ő kezükben van a hatalom, és majd megmutatják ezeknek a kopaszoknak.

– *És ezt ön hogy viselte el? Ön egy egész más közegeből hirtelen segédmunkás lett meg sorkatona, alárendelt szerepkörökbe került, ahol a följebb állók élvezik, ha elnyomhatnak másokat.*

– Tulajdonképpen mintha egy kicsit hibernált állapotban lettem volna. Nem is mindig éltem át valóságként azt, ami történt velem vagy körülöttem. Százhalombattára kerültem, ott voltunk pár hónapig, aztán Lábatlanban '68 végéig, és '69-ben kerültünk fel ide, és építettük a toronyházaknak a konyháit, meg bútorokat szállítottunk, meg árkokat ástunk a Flórián téren és környékén. Volt néhány nagyon nehéz időszak, és meggyőződésem, hogy a szó szerinti önvészélyes gondolatokból az Úristen szeretete mentett ki akkor.

– *Ez azt jelenti, hogy kísértette az a gondolat, hogy véget vet az életének?*

– Hogy nem tudom ezt végigcsinálni, igen. És valamit el kell, hogy mondjak, mert talán sokaknak segít. Amikor konfirmálok a győri Öregtemplomban, egy olyan bibliai igével áldott meg konfirmáló lelkészem, ami akkor nem sokat jelentett: „Mindenre van erőm a Krisztusban, aki megerősít.”³ És ez az ige leülepedett a memóriám mélyére. De amikor Lábatlanban a szennyvízcsatornát betonoztuk, és belülről tisztogatni kellett, összegörnyedt testhelyzetben végigmászni, és az egyenetlenségeket lekapirgálni, és lelkileg talán a legmélyebben voltam, mint derült égből a napsugár, úgy világított rám ez a konfirmációs ige. Ezért mondom, őszintén és komolyan, hogy ez tartott akkor életben. Hát ha mindenre van erőm, akkor nyilván ehhez is kell, hogy erőm legyen.

² Kiegészítő parancsnokság (katonai).

³ Fil 4,13.

– *Azért kicsit hadd menjek vissza az időben, mert a „mindenre van erőm”-ről eszembe jutott, hogy a gyerekkora sem volt felhőtlen, az édesapja nagyon korán meghalt, 45 évesen, és maradt a családban egy kereső, az édesanya.*

– Egy darabig még egy sem, legalábbis a mai értelemben nem. ’50-ben halt meg édesapánk influenza szövődményként kialakuló agyhártyagyulladásban. ’53-ig, az első Nagy Imre-kormányig édesanyánk – özvegy papnéként – nem kapott állást Győrben.

– *Tehát nem volt kereső a családban?*

– Takarítónőként, bejárónőként dolgozott, aztán ’53-ban az akkori áramszolgáltató vállalatnál kapott állást.

– *És öt gyerek volt a családban, ugye?*

– Igen, legidősebb testvérünk akkor érettségizett, kezdte a teológiai tanulmányokat, én pedig a legfiatalabb voltam, akkor mentem iskolába.

– *És a testvérei vagy egyáltalán a gyerekek be tudtak segíteni ebben a helyzetben?*

– Hát tulajdonképpen nem. Az idősebb nővérem egy évvel később végezte a tanítóképzőt, dolgozott egy évet, talán másfelet Győrött, aztán a Képzőművészeti Főiskolára került, tehát édesanyánk maga kínlódott velünk.

– *Mire emlékszik ebből az időszakból? A fájdalomra, a kínlódásra, a szegénységre? Vagy valami másra?*

– Ezek mind olyan emlékek, amelyek utólag színeződnek ki, akkor sok minden olyan magától értődőnek tűnt. Például az, hogy tizennégy éves koromban kaptam az első új cipőt, vagy 1 forint 20 fillérért biciklit béreltünk... De ez szinte magától értődő volt az ’50-es években. Ha édesapánk halála miatt nem is volt átlagos a helyzetünk, de akkoriban nem kevesen voltak, akik nem dúskáltak a földi kincsekben.

– *Hát igen. Azon gondolkodtam, hogy talán a gyerekkora is küzdelmes időszak volt.*

– Erre nem emlékszem. Őszintén nem. Felnőttkoromban tett döbbenetes felfedezésem volt, egy-két írásomban meg is emlegettem, hogy édesanyámat soha nem hallottam panaszkodni. Vagy az Istent vádolni. Tényleg soha. És ez bizony olykor megszégyenít, amikor akár napi ügyekben az ember türelmetlenné vagy vádaskodóvá lesz.

– *Engem nagyon meglep az, hogy ilyen háttérrel ön mégis a teológia felé indult el. Már csak azért sem, mert Ordass Lajos neve szerintem nem kihagyható az evangélikus egyház történetéből. Ő az a püspök, akit egyszer lecsuktak két évre, aztán ’56-ban rehabilitáltak, végül ’58-ban végleg elvették a lehetőségét, hogy valaha újra lelkész legyen, és még ’78-ig élt. Tehát húsz évig élt úgy, hogy nem élhetett a hivatásának. És ön ezt nyilván tudta.*

– Be kell vallanom, hogy gyerekként Ordass Lajosról szinte semmit nem hallottam. Teológusként pedig mint egyházunk egyik ellenségéről. Ez a Káldy-korszaknak az egyik nagy tehertétele volt. Káldy Zoltán az ő helyére került, és én úgy látom, egyik tragédiája éppen az volt, hogy nem tudta ezt feldolgozni. Talán nem tudta jó lelkiismerettel viselni a szolgálat terhét, mert nem természetes módon megürelt püspöki székbe ültették bele.

– *Az foglalkoztat ebben nagyon, hogy amikor hallott róla, nem gondolkodott azon, hogy a lehető legnehezebb utat választotta? Tehát, hogy ami Ordass Lajosra várt, ez vár arra, aki hisz Istenben és prédikálni akar, lelkész akar lenni vagy akár püspök? Halál is lehet a vége, mert az is lehetett volna. Hogy nem jön ki a börtönből. Nem számolt vele, hogy könnyebb utak is vannak az életben?*

– Nem voltak ezek számomra ilyen módon kérdések. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a gimnáziumi évek alatt romantikusan misszionárius is akartam lenni, meg sebészorvos is – a kezem teljesen alkalmatlan lett volna erre – vagy filmoperatőr. A pécsi orvosi egyetemre el is mentem felvételizni. És bevallom, nem tudom – bárki kérdezné is, nem tudom – megmagyarázni, de a felvételiziről úgy értem haza, hogy édesanyámnak és az akkor még otthon lakó nővéremnek azt mondtam, hogy a teológiára megyek.

– *És nem tudja miért? Nincs racionális oka?*

– Nem volt azon a vonatúton olyan megtérésem, hogy „akkor neked a teológiára kell menni”. Hálát adok

az Istennek, hogy helyhiány miatt nem vettem fel – ahogy ez lenni szokott – az orvosira. Amikor szeptemberben a teológiára megérkeztem, és kiderült, hogy én vagyok az egyetlen elsőéves, ez amolyan isteni igazolás volt: kétség nem fért hozzá, nekem ott kellennem.

– *Lehet, hogy nincs igazam, de olyan érzésem van, hogy mivel az ön édesapja nagyon korán halt meg betegség miatt, ez motiválta az orvosi pályára. Vagy hogy lelkész akart lenni, az nem lehet, hogy az ő hagyományának a továbbvitele?*

– Azt szoktam mondani, hogy tulajdonképpen papgyerek vagyok, de nem lelkészcsaládban éltem. Hiszen tudatosá válásom éveiben már édesapám nem élt, a bátyám másfelé volt lelkész. Ő '55-ben végzett. Sosem volt otthon, látóközelben, hogy esetleg az ő lelkései munkáját, tanúságát láttam volna. Nem, nem ez volt a motiváció. A családban sok orvos és lelkész volt. Az apai nagyapám tisztí főorvos volt Kaposvárott. Az anyai nagyapám, Balikó Lajos pedig lelkész volt az 1910-es években Kőszegen, így távoli elődöm is.

– *Tehát igen. A Balikók, az Ittészek és a Pröhlék biztos, hogy evangélikusok.*

– Gergelynek az egyik távolabbi felmenője, Pröhle Henrik szintén elődöm volt Kőszegen, aki aztán pozsonyi lelkész lett később.

– *És mi történt 1970-ben, hogy akkor mégis vállalta ezt a hivatást?*

– Erről nem könnyű beszélnem, mert akkor leírtam bizonyos mondatokat, le kellett írnom. Amikor közeledett a leszerelés, '69 decemberében, akkor megkerestem még egyenruhásan Ottlyk püspököt, és jeleztem, hogy szeretném, ha visszatérhetnék a lelkései szolgálatba. Mondta, hogy Káldy Zoltán fog ebben az ügyben dönteni, meg hogy az ÁEH-ba be kell mennem, és bizonyos leveleket meg kellett írnom. Nem személyes hűségesküt kellett tennem, hanem azt kellett kizárnom, hogy drasztikus értelemben reakciós lennék. Ezt őszintén le tudtam írni, utólag nem vagyok rá büszke, de tény, hogy ha a létező szocializmust nem is, de a szocializmust mint ideát nem tartottam rossznak, és leírtam, hogy a szocialista társadalomról el tudom képzelni, hogy jó, és elkötelezéssel tudok a mai Magyarországon lelkész lenni.

– *Ezt kinek kellett leírnia?*

– Egy olyan személynek, akiről később kiderült, hogy a rezidentúra vezetője volt az ÁEH-ban.

– *Ezt akkor nem tudta?*

– Akkor csak szimpla osztályvezetőként vagy főosztályvezetőként aposztrofálták. Most tudtam meg a tényfeltáró bizottságtól, hogy engem az oda beépített BM-főnök interjúvolt meg. Erről persze fogalmam sem volt.

– *Ez egy nagyon cifra történet.*

– Eléggé.

– *Egyrészt leírt egy szöveget, amire nem büszke, de – mivel így elmondja – nem zsarolható vele. Ám biztos előke-rült, és dörgölték már az orra alá.*

– Olyannyira, hogy van olyan egyháztörténészünk, aki a közelmúlt, illetve az akkori időszak feldolgozásához tőlem kapta meg ezt a levelet. Úgyhogy valószínűleg publikálva is lesz.

– *Az ezt követő évtizedekben nem figyeltek jobban magára, nem akarták gáncsolni? Kis faluba küldték lelkésznek...*

– Ez nem ment annyira gyorsan. Teltek-múltak a hetek, hónapok, nem jött semmi üzenet. Beiratkoztam egy gépkocsivezető-tanfolyamra, hogy mégse segéd munkásként kelljen dolgoznom, hanem legalább taxifőrré lehessenek.

– *Taxifőrré?*

– Hivatásos jogosítványt szereztem a nyárra, közben megismertem a leendő feleségemet – gyorsan kibontakozó szerelem volt. Visszamentem még dolgozni, tehát segéd munkás voltam, szakmát kerítettem, menyasszonyt szereztem. Akkor tulajdonképpen egészen váratlanul alakult úgy, hogy szeptember 20-án Ottlyk Ernő Győrött, édesapám volt templomában fölszentelt. Ami igazán szomorú (csúnyább szót is mondhatnék, de nem mondom), az egyházból való kiebrudalásom és visszafogadásom között egy árva sor dokumentumot nem kaptam. Ottlyk

Ernö távirata az egyetlen dokumentum, amely ebből az időszakból az egyházvezetés részéről számomra érkezett. Semmiféle indoklás, se levél, semmi.

– *Volt más is, aki ilyen cipőben járt, mint ön?*

– Aki így járt, nem. Előtte pár évvel távolítottak el teológiai hallgatókat, de elsősorban '56-ra hivatkozva.

– *Aztán jön '89, és önt felkérlik, de mégsem vállalja az északi egyházkerület püspökségét.*

– Jól készült az életrajzból...

– *De miért nem?*

– Mert az volt többünk álláspontja, hogy nem lenne szabad püspököt választani az északi egyházkerületben a nyugdíjba menő püspök helyére, hanem össze kellene hívni az egyházunk törvényalkotó zsinatát, és a struktúrát kellene megváltoztatni. Így egyfajta egyházi rehabilitációt kellene végrehajtani sokat szenvedett egyházunk érdekében, és legalább egy püspöki széket visszaállítani. Ezért javasoltam, és a jelöltséget vállaló lelkészeket is kértem, hogy fogadják el az álláspontomat. Az más kérdés, hogy ők máshogy gondolták. A Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetségnek (Mevisz) szintén volt egy kétlépcsős zsinatra vonatkozó javaslata, amelynek szintén ez volt a lényege, hogy először gyógyítsuk meg a struktúrát, és utána a megürülő, illetve megüresítendő helyekre – mert azért ehhez az elképzeléshez az is hozzátartozott volna, hogy mindenütt – új választás történne.

– *Értem. Tehát ön előbb akarta a rendszert reformálni, és aztán az élére választani személyeket.*

– Fordítva kiderült, hogy beágyazódik minden tovább, és tulajdonképpen 2000-ig így is volt aztán.

– *Még egy kérdést engedjen meg a végén. Tavaly, 2009-ben, karácsony környékén ezeket a mondatokat mondta: „Nem vonom kétségbe sokak őszinte békevágyát. Nem vonom kétségbe, sokan hatalmasok és őszinte kisemberek egyaránt őszintén vágyakoznak az után, hogy végre béke legyen a földön. Nem vonom kétségbe a politikusok őszinte szándékát, de azt látom, hogy valami mindig rosszul sikerül. Az őszinte szándékkal aláírt szerződések is a papírkosárban végzik. A legjobb szándékkal kimondott elkötelező mondatok is a porba hullanak. Nem beszélve az ügyeskedésekről, a hatalommániás örültek hamisságáról, akik nem tudnak másképp elképzelni békét, nyugalmat, csak úgy, ha az ő lábuk a legyőzött ellenség torkára kerül.”⁴ Idén mi az üzenete? Mindjárt karácsony.*

– Az, hogy Isten nagyobb a mi szívünknel, és akit odatett a világ karácsonyfája alá, az élet kenyerét, Jézus Krisztust, ő a békeesség fejedelme. Az a hiány, amely itt megfogalmazódott, pozitívan megfogalmazva valójában ez: emberek, rá figyeljete, és az ő szavát vegyétek komolyan, és akkor lesz békeességetek szívben, házban, hazában, sőt az egész glóbuszon!

– *Ezt majd úgyis elmondhatja karácsonykor is, de nagyon szépen köszönöm, hogy megelőlegezte, és örülök, hogy eljött hozzánk. Élmény volt önnel beszélgetni.*

⁴ Igé hirdetés 2009. december 25-én, karácsony ünnepén a győri Újtemplomban.

Veiszer Alinda műsorvezető, riporter, a Gödöllői Református Líceumban érettségizett, majd a Szegedi Egyetem kommunikáció szakán diplomázott. A Klubrádióban kezdte a szakmát, 2004-ben riporterként dolgozott Az Este című műsorban, később a Kultúrház és a Miért? című történelmi magazin, a Nyugat 100 vetélkedő házigazdája lett. 2006 nyarán indult portrészorozat, a Záróra, melyet az m2 közel öt éven át sugárzott, mintegy ötszáz vendéget felvonultatva. Jelenleg a Duna Televízió riportere. Munkásságát Junior Prima díjjal is elismerték.

